

การเมืองเรื่องสมณศักดิ์*

THE POLITICS OF APPOINTING HONORIFIC

มนตรี รอดแก้ว¹, ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ², วินัย ผลเจริญ³
Montri Lodgaew¹, Piyaluk Potiwan², Winai Poncharoen³

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม^{1,2}
Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.^{1,2}

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม³
Mahasarakham University, Thailand.³

Email : mon_msu@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ โดยภาพรวมตามระบบโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560, (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ทำให้ทราบถึงการปกครองคณะสงฆ์และการดำรงตำแหน่งของพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติพระสงฆ์ขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ทั้งกรณีปกติและกรณีพิเศษ หรือการอาศัยอำนาจความสัมพันธ์ที่สามารถทำให้แต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ โดยใช้วิธีการที่เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ที่สามารถใช้เพื่อขอสมณศักดิ์พัดยศพระสงฆ์ในปัจจุบัน 2. กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ โดยภาพรวม การสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ผู้อยู่ใต้การปกครองเพื่อต้องการขอสมณศักดิ์นั้น ส่วนใหญ่ก็มีความสัมพันธ์ในการปกครองอยู่แล้วหรือการมีความสัมพันธ์ที่เป็นศิษย์สำนักเรียนพระปริยัติธรรมและมีครูบาอาจารย์รูปเดียวกัน รวมถึงเป็นเพื่อนมิตรสหายสมัยเรียน

ด้วยกันอาจจะส่งเสริมผลักดันให้การสนับสนุนเพื่อดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ และการแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ที่ยศสูงขึ้นไปถือเป็นช่องทางหนึ่ง และอาจจะส่งผลต่อพระสงฆ์บางรูปที่มีการขอสมณศักดิ์

คำสำคัญ : 1. สมณศักดิ์ 2. การเมือง 3. คณะสงฆ์

ABSTRACT

This research article is aimed 1) to study about the current structure of the government system which is used by monks or Sangha as a guideline to be appointed for the honorific, and 2) to study about the procedures of making a relationship of the Sangha group or the monk group to be appointed for the honorific. This research is a qualitative research. The research instrument is in-depth interview. There are 30 informants in this study and the data was descriptively analyzed.

The research result revealed that; 1. the current structure of the governance system which is used by monks or Sangha as a guideline to be appointed for the honorific, according to Sangha Act B.E. 2505 (Second Edition), Sangha Act B.E. 2535, (Third Edition) Sangha Act B.E. 2560, (Fourth Edition) B.E. 2561 concerning the structure of the governance system of the Sangha group, reveal in overall that the Sangha governance and the position taking as well as the priest rank appointing of authoritative monks in different levels in order to appoint the criteria of the Sangha to be nominated and appointed both in normal and special methods or it relies on the power of the relationship in order to help being nominated or being promoted by using the method of power of relationship making as well as the outcomes of their works on Buddhist spreading, the outcomes of social works, and the outcomes of the education in Phra Pariyattidhamma School in Dhamma-Pali Section in order for the fan rank of the honorific appointing requisition nowadays. 2. The procedure of making a relationship among Sangha ministry as a guideline to be nominated and honorific appointed reveals that in overall the relationship between the higher-ranking monk and the monk under their governance have already shown some relationship such as students in Phra Pariyattidhamma School or having the same teacher, including their personal childhood friendship during their study. These factors

could help support the nomination or appointing honorific of the Sangha ministry to a higher-ranking one which may affect the requisition of other monks who also request for the honorific appointing.

Keywords : 1. Priest's Ranks 2. Politics 3. Ministry

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สมณศักดิ์ถือเป็นฐานันดรศักดิ์หรือตำแหน่งที่พระมหากษัตริย์หรือรัฐถวายแด่พระสงฆ์เพื่อเป็นการยกย่องและสนับสนุนให้บำเพ็ญศาสนกิจยิ่งๆ ขึ้นไป มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งด้านบริหารเพื่อประโยชน์ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในทำนองเดียวกับบรรดาศักดิ์ของขุนนางหรือยศในฝ่ายอาณาจักรระบบสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในทุกประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือเป็นศาสนาหลัก (พระมหานริศร์ ฐิตสวโร, 2551) ประวัติความเป็นมา “สมเด็จพระราชาคณะ” เกิดจากคำว่า “พระราชาคณะ” การใช้คำว่า “สมเด็จพระ” นำหน้าราชทินนามพระราชาคณะนั้นแสดงถึงการที่พระมหากษัตริย์ทรงยกย่องพระราชาคณะรูปนั้น ให้มีบรรดาศักดิ์ชั้นสูงเสมอด้วยบรรดาศักดิ์ขุนนางชั้นสมเด็จเจ้าพระยา ส่วนคำว่า “พระราชาคณะ” หมายถึง พระผู้ปกครองคณะสงฆ์ สมเด็จพระราชาคณะที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นตำแหน่งหรือชั้นฐานันดรสูงสุดของพระสงฆ์ไทย ทั้งนี้พระสงฆ์ที่ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้เป็นพระราชาคณะในชั้นสุพรรณบัฏเพื่อจะได้รับการจารึกราชทินนามเป็นเครื่องประกอบยศ และฐานานุศักดิ์ทรงตั้งพระฐานานุกรมได้และมีนิตยภัต เป็นต้น (ธนิต อยู่โพธิ์, 2516) อย่างไรก็ตาม สำหรับการพิจารณาสถาปนาและเลื่อนสมณศักดิ์แด่พระสงฆ์เป็นพระราชอำนาจโดยแท้เป็นพระราชกรณียกิจด้านการศาสนาของพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นเกียรติกำลังใจในการจะได้ช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

ปัจจุบัน รัชสมัยรัชกาลที่ 10 ได้ทรงการสถาปนาสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะแทนตำแหน่งที่ว่างลงภายหลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก มีการเสนอชื่อสมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช (พระณรงค์ สังขวิจิตร, 2558) ซึ่งมีคุณสมบัติทุกด้านตรงตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ที่ได้บัญญัติไว้ แต่ก็ได้ถูกคัดค้านจากการตีความในมาตรา 7 ที่ต้องยึดถืออาวโสโดยสมณศักดิ์และผู้เสนอชื่อขึ้นทูลเกล้าฯ ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขณะที่ฝ่ายกฎหมายได้กล่าวถึงกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชของคหใหม่ ได้เกิดประเด็นปัญหาที่มีการคัดค้านเคลื่อนไหวต่อต้านไม่ให้เสนอชื่อสมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) ด้วยเหตุดังกล่าวนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการคืนพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงพิจารณาการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชด้วยพระองค์ในรัชสมัยรัชกาลที่ 10 พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรด

สถาปนาสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) เป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 เดิมนั้นสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) อยู่ในอันดับที่ 3 ในตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะที่มีสิทธิ์ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 แต่ได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 ขึ้นใหม่ในมาตรา 7 จึงทำให้การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการที่จะสถาปนาพระสงฆ์รูปใดก็ย่อมทำได้ (ไทยรัฐฉบับพิมพ์, 2560)

การตรากฎหมายคณะสงฆ์เพิ่มเติมใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ตามที่ สนช. ยกร่างกฎหมายฉบับนี้ ได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบการตรากฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมจำนวน 8 มาตรา คือ มาตรา 5 ตี, มาตรา 12, มาตรา 14, มาตรา 15 มาตรา 15 ทวิ, มาตรา 20 ทวิ, มาตรา 10 วรรคเจ็ด และมาตรา 20/2 สำหรับหลักการของกฎหมายฉบับนี้คือการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยมากขึ้น (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4), 2561) คือ การให้อำนาจพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมโดยปรากฏอยู่ในมาตรา 5 ตี ที่ระบุว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ ในคณะสงฆ์ และแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม” ตามกฎหมายเดิมกรรมการมหาเถรสมาคมที่มาจากสองส่วน คือ พระสงฆ์ซึ่งมีสมณศักดิ์ “สมเด็จพระราชาคณะ” ทุกรูป และมาจากการพระสงฆ์ซึ่งมีสมณศักดิ์ “พระราชาคณะ” โดยสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้แต่งตั้ง ตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์ ตามปรากฏใน มาตรา 12 ว่า “มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการอื่นๆ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ หรือพระภิกษุ ซึ่งมีพรรษาอันสมควรและมีจริยวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์” การแก้ไขขององค์ประกอบกรรมการมหาเถรสมาคมครั้งนี้จะทำให้พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจในการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมได้ทั้งหมดโดยไม่ต้องเลือกพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์เท่านั้นซึ่งต่างจากกฎหมายเดิมที่กำหนดให้พระสงฆ์ซึ่งสามารถเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมต้องมีสมณศักดิ์เป็น “สมเด็จพระราชาคณะ” หรือ “พระราชาคณะ”

ฉะนั้น ระบบสมณศักดิ์เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จึงถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในการปกครองหรือในการหาผลประโยชน์ของรัฐบาลมากกว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของพระศาสนา ดังที่ พระไพศาล วิสาโล (2551) เป็นเหมือนระบบบรรดาศักดิ์ในทางโลกที่ทำให้พระสงฆ์เกิดกิเลสตัณหา มีการวิ่งเต้นชิงตำแหน่งและแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน ดังที่ ประสก ธรรมรักษา และคามฟูโณ (2518) ได้อธิบายว่า “สมณศักดิ์เป็นเรื่องของกิเลสตัณหาไว้เพื่อแบ่งบารมีกันในทางที่ผิด ก่อเวรก่อภัยแก่ผู้หลงใหล จึงควรที่ชาวพุทธจะพร้อมใจกันเลิกเสียเพื่อมิให้ศาสนาของเรามีรอยมลทินอีกต่อไป” ในยุคสมัยรัฐบาล คสช. ได้ปรับโครงสร้างการปกครองสงฆ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะการขึ้นสู่ตำแหน่งการปกครองสงฆ์ระดับสูง เช่น เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม หรือเป็นพระสังฆราช

ขึ้นอยู่ซึ่งพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงแต่งตั้งไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับอาวุโสหรือด้านสมณศักดิ์ และทำให้พระหนุ่มๆ ที่มีความรู้ความสามารถมีโอกาสเข้ามาบริหารงานคณะสงฆ์ดังกล่าวแล้วรวมถึงการจัดปัญหาการวิงวอนเรื่องสมณศักดิ์ที่มีการ “จ่ายเงินใต้โต๊ะ” ดังที่เป็นข่าว (และไม่เป็นข่าว) ซึ่งนับวันจะกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาตามากขึ้นในวงการสงฆ์ ทำให้เกิดปัญหาว่าพระที่วิงวอนใช้จ่ายเงินใต้โต๊ะเพื่อให้ถูกเสนอเลื่อนสมณศักดิ์นั้น (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2554)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประเด็นการเมืองเรื่องสมณศักดิ์ ตามปรากฏการณ์ระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตั้งแต่ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505) ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535) ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560) และ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2561) กฎหมายลำดับรองรวมทั้ง กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระระดับชั้นผู้ปกครองคณะสงฆ์ การขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์กรณีปกติและกรณีพิเศษซึ่งผลการศึกษาน่าจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจการเมืองเรื่องสมณศักดิ์ และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูประบบโครงสร้างอำนาจทางคณะสงฆ์แก่องค์กรภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาในระบบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์

2.2 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์และกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์

3.2 สามารถนำไปเป็นข้อมูล แนวทางกำหนดหรือปรับปรุงแนวนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยรวมทั้งเพื่อเพิ่มศักยภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตามความเหมาะสมกับสภาวะสังคมและการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบันต่อไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 รูป/คน ผู้วิจัยใช้วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) เป็นรายบุคคลในการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ สมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ พระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ พระราชาคณะชั้นธรรม ชั้นเทพ ชั้นราช และพระราชาคณะชั้นสามัญ พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งระดับ เจ้าคณะจังหวัด, เจ้าคณะภาค, เจ้าคณะใหญ่หนกลาง พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด, เลขานุการเจ้าคณะภาค, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนกลางและอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อใช้เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) 1)แนวทางการสัมภาษณ์ 2)เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3)การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview หรือ SSI) (ชาย โพธิ์สิตา, 2562)

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1)การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการศึกษาจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ และใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางมีขั้นตอนในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 กำหนดประเด็นและสร้างข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ ขั้นตอนที่ 3 สร้างแนวทางสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ และกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 2 ชุดและสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการออกแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน 1 ชุด ขั้นตอนที่ 4 นำแนวทางสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปพบอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความเหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งสอดคล้องกับวิธีการสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ หลังจากนั้นนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ขั้นตอนที่ 5 นำแนวทางสัมภาษณ์ที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปพบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับฟังความคิดเห็น

และข้อเสนอแนะ และขั้นตอนที่ 6 นำแนวทางสัมภาษณ์ที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้วไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล

4.3 ลักษณะและเนื้อหาของเครื่องมือ แนวทางการสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีทั้งหมด 3 ชุด คือ 1)การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นพระสงฆ์ทางการดำรงตำแหน่งระดับชั้นปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน 2)แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นพระสงฆ์ดำรงตำแหน่งระดับ เจ้าคณะจังหวัด, เจ้าคณะภาค, เจ้าคณะใหญ่หนกลาง พระสงฆ์ดำรงตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด, ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะภาค เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนกลาง และอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ 3)การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการมหาวิทยาลัย นักวิชาการอิสระ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1)การศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน 2)การสัมภาษณ์ โดยกำหนดวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informants) และผู้ให้ข้อมูลเพื่อเสริมผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการจัดบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลเพื่อเสริมผู้ให้ข้อมูลหลัก และการบันทึกเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะจับประเด็น อีกทั้งตัดคำพูดบางคำที่ไม่เหมาะสม และไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยทำการสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ การหาความเชื่อมโยงระหว่างกันของกลุ่มของข้อมูล ในแต่ละประเด็นเพื่อสร้างข้อสรุปแบบแผนความสัมพันธ์เครือข่าย เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ รวมถึงโครงสร้างในการปกครองคณะสงฆ์ไทยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบ และยืนยันข้อสรุปที่ค้นพบดังกล่าวโดยการนำข้อสรุปแบบแผนความสัมพันธ์ที่ค้นพบไปตรวจสอบ และยืนยันกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ว่ามีความสอดคล้องตรงกับข้อมูลจริงหรือไม่ เพียงใดซึ่งมีตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อมูลในบางประเด็น

5. ผลการวิจัย

5.1 ระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ โดยภาพรวมยังไม่มีกรอบโครงสร้างคณะสงฆ์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีเพียงแค่แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เรื่องการสถาปนาพระสังฆราชและคณะกรรมการมหาเถรสมาคมรวมถึงการแต่งตั้งสมณศักดิ์กรณีพิเศษการให้สมณศักดิ์พระผู้สร้าง

ประโยชน์แก่สังคมสถาบันสงฆ์เป็นเครื่องมือรัฐมาโดยตลอดยุคการเกิดขึ้น เพราะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ถึงปัจจุบัน ซึ่งระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน ยังเป็นการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากเกินไปจะส่งผลกระทบให้การดำเนินการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่สำคัญอย่างเร่งด่วนของคณะสงฆ์ทำให้เกิดความล่าช้าไม่ทันต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะการทำงานของคณะสงฆ์มีลักษณะการทำงานเหมือนระบบราชการที่รอคำสั่งจากเบื้องบน จึงไม่เหมาะสมต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงด้วยความล้ำสมัยในรูปแบบโครงการปกครองคณะสงฆ์ ที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยทำให้เกิดความอ่อนแอของการปกครองคณะสงฆ์นั้น ที่เกิดจากระบบโครงสร้างที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยการปกครองแบบประชาธิปไตยไทยหรือการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ไม่ได้มาจากสถาบันหรือหน่วยงานที่ฝึกอบรมผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนใหญ่เกิดจากการแต่งตั้งจากเจ้าคณะชั้นผู้ใหญ่ในพระผู้ใหญ่ในระดับหนึ่งโดยไม่มีกระบวนการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบอย่างจริงจังยากต่อการคาดหวังด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ที่ควรจะเป็นความพยายามในการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในระดับย่อยลงมาจากระดับประเทศในปัจจุบันคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคในบางส่วนได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรของตนเองบ้างแล้วโดยที่ไม่ได้ทำการเรียกร้องหรือรอการเปลี่ยนแปลงจากส่วนกลางองค์กรคณะสงฆ์ที่ได้ปรับปรุงโครงสร้างและการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการที่ชื่อว่า คณะกรรมการสงฆ์จังหวัด เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามความพยายามดังกล่าวในส่วนของภูมิภาคอาจจะยังน้อยเกินไปต่อการจัดการปัญหามากมายที่เกิดขึ้นจากผลเสียของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่รอการแก้ไขและนับวันจะทวีปัญหามากขึ้นตามลำดับรอแต่เพียงการร่วมกันขยายพื้นที่ของการแก้ไขปัญหา

5.2 กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ พบว่า การสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบนโยบายส่งเสริมกิจกรรมถือเป็นกลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมของภาครัฐนั้น ส่วนหนึ่งได้รับการตอบสนองจากภาครัฐที่เป็นด้านนโยบาย และคณะสงฆ์ส่วนกลางได้ตอบสนองนโยบายภาครัฐเพื่อนำมาสู่การขับเคลื่อนหลายโครงการที่รัฐจัดขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างที่รัฐกับคณะสงฆ์เป็นไปในรูปแบบใช้พระสงฆ์หรือพระศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครองอาจะมีทั้งที่ดีและไม่ดี เป็นเรื่องที่ขอบธรรมก็ได้ไม่ขอบธรรมก็ได้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของรัฐรัฐใช้สมณศักดิ์รวมถึงตำแหน่งบริหารเป็นเครื่องมือในการทำให้พระสงฆ์กลายเป็นของรัฐและตอบสนองนโยบายของรัฐไม่เพียงแต่คณะสงฆ์โดยรวมเท่านั้น ที่กลายเป็นของรัฐแม้กระทั่งพระสงฆ์ในฐานะปัจเจกบุคคลก็มีความพยายามทำให้เป็นของรัฐยิ่งกว่าเป็นของชุมชน ทั้งนี้โดยอาศัยสมณศักดิ์และตำแหน่งในคณะสงฆ์เป็นอุปกรณ์สำคัญรัฐจะใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์แก่รัฐผ่านโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ที่ตนเองตั้งขึ้นแต่รัฐก็ให้ประโยชน์แก่พระสงฆ์และพระศาสนารวมถึงประเทศชาติ และประชาชนผ่านโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นั้นเพราะแม้แต่การทำให้ประโยชน์แก่ตัวเองบางอย่างก็เป็นประโยชน์ของประเทศชาติและพระศาสนาด้วย

การทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นและมีจริยธรรมมากขึ้นเพื่อที่จะได้เกิดความสุขในสังคม โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นเครื่องมือซึ่งจะทำให้ประชาชนชอบรัฐหรือรัฐบาลชุดนั้นๆ จะได้เลือกรัฐบาลชุดนั้นกลับเข้ามาบริหารประเทศอีกในการเลือกตั้งคราวหน้าแม้รัฐจะมีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่ก็ทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน และพระศาสนา รัฐคงไม่ได้ใช้พระสงฆ์เพื่อเป็นเครื่องมือหาประโยชน์ส่วนตัวตลอดเวลาหรือในทุกเรื่องการเมืองดังกล่าวซึ่งเหมือนกับการมองว่าพระสงฆ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในลักษณะจึงไม่ค่อยตรงกับความเป็นจริงทำให้ไม่ค่อยได้ให้ความเป็นธรรมแก่รัฐและโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่รวมถึงสมณศักดิ์ด้วยอย่างที่ควรจะเป็น

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 จากการศึกษาระบบโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ ภายใต้ระบบโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไทย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2535, ฉบับแก้ไข 2560, ฉบับแก้ไข 2561 ทำให้ทราบถึงระบบโครงสร้างอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์และการดำรงตำแหน่งของพระสงฆ์ในระดัต่างๆ รวมถึงการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์คณะสงฆ์ในปัจจุบัน ตามกระบวนการระเบียบวิธีการคุณสมบัติพระสงฆ์ที่ต้องขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ พระสงฆ์ทั้งกรณีปกติและกรณีพิเศษ หรือการอาศัยอำนาจความสัมพันธ์ที่สามารถทำให้แต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ โดยใช้วิธีการที่เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ที่สามารถใช้เพื่อขอสมณศักดิ์พัดยศพระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดและมีเจ้าคณะใหญ่ซึ่งมี 5 เจ้าคณะเป็นผู้ควบคุมดูแลเขตปกครองสงฆ์แต่ละคณะส่วนในภูมิภาคนั้นแบ่งเขตปกครองออกเป็น 18 ภาคมีเจ้าคณะภาคแต่ละภาคเป็นผู้รับผิดชอบและมีส่วนที่รับผิดชอบอยู่ภายใต้อีก 3 ชั้น คือ จังหวัด อำเภอ และตำบล โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เช่นนี้ จึงเป็นการจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบขององค์กรตามระบบราชการ ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยชาญณรงค์ บุญหนุน (2541) ได้ศึกษาเรื่องแนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย พบว่า มีการหยิบยก 3 ทรรศนะของนักวิชาการที่ให้ทรรศนะในด้านรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยนักวิชาการทั้งสามท่านพยายามจะเสนอว่ารูปแบบการปกครองที่ดีนั้นควรเป็นอย่างไร โดยอาศัยความคิดเรื่องประวัติศาสตร์พุทธศาสนาเป็น“กรอบความคิด”นักวิชาการทั้งสามท่านได้แก่ สุนทร ฦ รั้งสี แสง อุดมศรี และนิธิ เอียวศรีวงศ์โดย สุนทร ฦ รั้งสีได้เสนอรูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในรูปแบบของมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2505 เป็นรูปแบบที่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับกรปกครองภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 (พ.ศ.2445) และการปกครอง ร.ศ.121

คณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การปกครองนระบบโครงสร้างปัจจุบัน ยังรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางโดยการทำหน้าที่บริหารคณะกรรมการมหาเถรสมาคมมากเกินไปส่งผลกระทบการดำเนินการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ตลอดมาทำให้เกิดความล่าช้าไม่ทันต่อสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องงานวิจัย สายธาร อินทวดี (2533) ได้ศึกษาพบว่า บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทยเท่าที่ผ่านมาถูกวิพากษ์วิจารณ์ จากนักวิชาการสื่อมวลชน และพุทธศาสนิกชนว่าเป็นองค์กรที่อ่อนแอ เฉื่อยชา ขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานการที่มหาเถรสมาคมถูกวิจารณ์นั้น ส่วนใหญ่มีส่วนที่เป็นจริงก็คือตัวสภาพปัญหาที่ปรากฏขึ้นมาและถูกวิพากษ์วิจารณ์ในส่วนที่ไม่เป็นจริงสภาพปัญหาต่างๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมนั้นไม่ได้มีสาเหตุมาจากมหาเถรสมาคมทั้งหมด

สำหรับแก้ปัญหาระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยต้องปฏิรูปโดยแยกศาสนาออกจากรัฐให้มีความชัดเจนหรือเป็นไปตามแบบรัฐโลกวิสัยเหมือนในหลายประเทศ หากแยกไม่ได้โครงสร้างสงฆ์ยังถือเป็นโครงสร้างทางการเมืองโดยตัวเองและทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยยังรวมศูนย์อำนาจมากเกินไป รวมถึงถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางการเมือง การกดขี่ตลอดจนกระบวนการล่าแม่่มด รวมถึงองค์กรสงฆ์ที่อาศัยอำนาจรัฐหรือต้องขึ้นต่อผู้มีอำนาจรัฐซึ่งสอดคล้องงานวิจัย พระมหาไพฑูรย์ วรรณบุตร (2550) ศึกษาพบว่า โครงสร้างและการจัดองค์การบริหารคณะสงฆ์ไทย เป็นสิ่งที่มีการสืบทอดมาอย่างเป็นระบบมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ส่วนสาเหตุของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการจัดองค์การบริหาร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองตามยุคสมัยสำหรับผลกระทบและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดยระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ควรปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมใหม่การปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ภายในโดยเน้นการกระจายอำนาจโดยเริ่มตั้งแต่การปรับอำนาจและลดภาระงานของมหาเถรสมาคมให้เหลือเพียงหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแต่ยังคงอำนาจเพียงเล็กน้อยโดยเหลือไว้ และสำหรับการมีหน้าที่เพียงอนุมัติสมณศักดิ์เท่านั้นมหาเถรสมาคมในข้อเสนอนี้จึงไม่ได้มีหน้าที่ในการคัดกรองในการคัดเลือกพระสงฆ์ที่จะได้สมณศักดิ์แต่อย่างใด และมีการกระจายอำนาจโดยให้มีสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือสภาส่วนกลาง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทางการบริหารระดับสูงหรือระดับนโยบาย และมีการกระจายอำนาจไปในส่วนของภาค และสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์ระดับภาค มีอำนาจหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ระดับภาค มีการจัดแบ่งภาคการปกครองใหม่แต่ละภาคมีสภาเป็นของตนเองมีการเชื่อมโยงกับสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์กับสภาส่วนกลางโดยกฎหมายระเบียบวินัยนโยบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น

6.2 กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการขอแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ ส่วนใหญ่ก็มีความสัมพันธ์ในการปกครองอยู่แล้วหรือการมีความสัมพันธ์ที่เป็น

ศิษย์สำนักเรียนพระปริยัติธรรมและมีครูบาอาจารย์รูปเดียวกัน รวมถึงเป็นเพื่อนมิตรสหายสมัยเรียนด้วยกันอาจจะส่งเสริมผลักดันให้การสนับสนุนเพื่อดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ และการแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ที่ยศสูงขึ้นไปถึงเป็นช่องทางหนึ่ง และอาจจะส่งผลต่อพระสงฆ์บางรูปที่มีการขอสมณศักดิ์ ซึ่งสอดคล้องแนวคิด ฮอลล์, เอ. (2545) ได้อธิบายไว้ว่าถ้า 2 ฝ่ายเห็นว่าตนได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์อันนั้นถ้าเพื่อว่าผู้อุปถัมภ์เรียกร้องมากเกินไปผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ก็มีทางเลือกโดยการอพยพไปหาที่ทำการใหม่เพราะในอดีตไทยเรายังมีพื้นที่ว่างเปล่าพอที่จะทำอย่างนั้นได้ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์จึงมีอภิสิทธิ์ที่จะยุติความสัมพันธ์นั้นเสียด้วยเหตุนี้จึงมีกลไกบางอย่างในระบบอุปถัมภ์ซึ่งสร้างดุลยภาพให้กับความพอใจของ 2 ฝ่ายส่วนแนวคิด สกอตต์, เจ. ซี. (2545) ได้อธิบายไว้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะไม่ถาวรในสังคมดั้งเดิมส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมักมีลักษณะถาวรจนกว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะตายไปแต่ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์นั้นความสัมพันธ์สามารถเปลี่ยนแปลงหรือยุติลงได้เมื่อภาระผูกพันหมด และสอดคล้อง อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์จะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนที่ผู้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ได้เปรียบมีฐานอำนาจในการต่อรองสูงกว่าเพราะผู้อุปถัมภ์มีทรัพยากรมากเพียงพอที่จะจ่ายให้ลูกน้องที่ตนได้รับอุปถัมภ์ ผู้อุปถัมภ์จึงเป็นผู้เลือกกว่าจะให้การอุปถัมภ์แก่ใคร และเป็นผู้กำหนดว่าผู้รับอุปถัมภ์ควรให้บริการอะไรแก่ตนในการตอบแทนโดยจำกัดความตามระบบอุปถัมภ์ผู้ได้ประโยชน์มากที่สุดคือผู้อุปถัมภ์

ดังนั้น สมณศักดิ์พดัยศทำให้พระสงฆ์เป็นคนรับใช้รัฐหรือเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่ระบบสมณศักดิ์ถูกตั้งขึ้น โดยรัฐเพื่อประโยชน์ในทางการเมืองการปกครองด้วย จึงถูกวิจารณ์ว่าสมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นคนรับใช้ของรัฐคล้ายข้าราชการที่ทำงานให้รัฐหรือเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองการปกครองการที่ฝ่ายรัฐหรือฝ่ายศักดินาผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ศาสนาหรือวัดก็เพื่อใช้ประโยชน์ตามความปรารถนาของศักดินา หากแต่มีความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐในลักษณะสมประโยชน์กัน ซึ่งพระสงฆ์ไทยอยู่เหนือการเมืองเพราะพระสงฆ์ไทยไม่มีอำนาจทางการเมือง และไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองนั้นด้านนโยบายของรัฐปัจจุบันที่มีส่วนสัมพันธ์กับวัดหรือพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องแนวคิดนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) กล่าวว่า ระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สร้างขึ้นนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้รัฐเข้าไปควบคุมคณะสงฆ์ได้อย่างเต็มที่โดยผ่านองค์กรปกครอง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างที่รัฐกับคณะสงฆ์เป็นไปในรูปแบบใช้พระสงฆ์หรือพระศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครองอาณานิคมทั้งที่ดีและไม่ดี เป็นเรื่องที่ชอบธรรมก็ได้ไม่ชอบธรรมก็ได้ขึ้นอยู่กับเจตนาของรัฐรัฐใช้สมณศักดิ์รวมถึงตำแหน่งบริหารเป็นเครื่องมือในการทำให้พระสงฆ์กลายเป็นของรัฐและตอบสนองนโยบายของรัฐไม่เพียงแต่คณะสงฆ์โดยรวมเท่านั้นโดยอาศัยพระสงฆ์เป็นเครื่องมือซึ่งจะทำให้ประชาชนชอบรัฐหรือรัฐบาลชุดนั้นๆ จะได้เลือก

รัฐบาลชุดนั้นกลับเข้ามาบริหารประเทศอีกในการเลือกตั้งคราวหน้าแม้รัฐจะมีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ส่วนตัวแต่ก็ทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ควรนำผลการวิจัยเรื่องการเมืองเรื่องสมณศักดิ์พระสงฆ์ไปเป็นแนวทางการแก้ปัญหาปรับระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย และการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแยกสมณศักดิ์พัตย์ออกจากตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งแยกอำนาจพระสงฆ์ออกจากอำนาจรัฐเพื่อไม่ให้เป็นเครื่องมือรับใช้อำนาจรัฐต่อไป ให้สอดคล้องตามวิถีระบอบประชาธิปไตยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 ควรนำผลการวิจัยเรื่องการเมืองเรื่องสมณศักดิ์ไปเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจถึงการปกครองคณะสงฆ์ระบบโครงสร้างอำนาจหน้าที่บทบาทคณะสงฆ์ไทยให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย และให้อยู่ภายใต้การยึดถือปฏิบัติพระธรรมวินัยพระสงฆ์ และจรรโลงสืบทอดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 ควรใช้กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นที่ต่างกัน เพราะวาบริบทพื้นที่และสถานการณ์ของการเมืองเรื่องสมณศักดิ์ซึ่งมีกระบวนการและปัจจัยด้านอื่นๆ ที่แตกต่างกันเพื่อให้ผู้ที่สนใจการเมืองเกี่ยวกับพระสงฆ์หรือนักวิชาการด้านสังคมการเมืองและศาสนาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ต่อไป

7.3.2 ควรศึกษาประชากรกลุ่มเป้าหมายที่นอกเหนือจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อจะได้ทราบว่ามีความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่ภายใต้การปกครองคณะสงฆ์หรือนโยบายเงื่อนไขการขอแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ส่งผลต่อการเมืองและสมณศักดิ์กับระบบการปกครองคณะสงฆ์จะช่วยให้เข้าใจปัญหาได้มากขึ้น อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาความประทุพผิชอบหรือไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งจะได้แนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบการปกครองคณะสงฆ์และการสนับสนุนพระสงฆ์ให้ช่วยทำงานพระศาสนาอย่างจริงจังและมีคุณภาพมากขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

ชาญณรงค์ บุษุนัน. (2541). แนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย พุทธศาสนศึกษาปีที่ 5 ฉบับที่ 2-3 (พ.ค.-ธ.ค.2541). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชาย โพธิ์ลีตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์ แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ไทยรัฐฉบับพิมพ์. (2560). พระมหามุนีวงศ์ สังฆราชองค์ที่ 20. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2564. จาก <https://www.thairath.co.th/content/853792>
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2516). ตำนานสมเด็จพระวันรัต และสมเด็จพระราชาคณะผู้ทรงสมณศักดิ์ สมเด็จพระวันรัตในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : ศิวพร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประสก ธรรมรักษา และคามสุโณ. (2518). ขุนนางพระ: ฉบับราชวัญยูวสงฆ์ลานอโศกและผ้าตัดสมณศักดิ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมบูชา.
- พระณรงค์ สังขวิจิตร.(2558). การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหานิรุตต์ ฐิตสวโร. (2551). คู่มือสมณศักดิ์ พัตยศ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธงธรรม.
- พระมหาไพฑูรย์ วรรณบุตร. (2550). ประวัติการบริหารคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4). (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอน 50.
- สกอตต์, เจ. ซี. (2545). การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรีชา คูวินทร์พันธุ์, ผู้แปล. ใน อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ.) ระบบอุปถัมภ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายธาร อินทวดี. (2533). บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445-2530). สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2554). สังคมสงฆ์และพุทธศาสนา: มรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์. สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2563. จาก <http://prachatai.com/journal/2011/09/37091>
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2545). ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ฮอลล์, เอ. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ แนวคิด และคำศัพท์ ปรีชา คูวินทร์พันธุ์, ผู้แปล. ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ.) ระบบ อุปถัมภ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากการแนะนำให้คำปรึกษาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษา คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดีตลอดมา ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญการวิจัย ที่ได้กรุณาตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถาม รวมทั้งให้คำแนะนำช่วยเหลือ ทำให้ผลงานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สุดท้ายขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลระดับปัจเจกบุคคลและระดับองค์กร ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ด้วย